

היבטי בטיחות בפעילויות חברתיות הנערכות בעידוד המפעל

מאת פטר פיшמן

עובדים נחשפים למצבים מסוכנים בפעילויות גיבוש, "מיוחדות" ו"יוצאות מהכלל" שמפעלים מארגנים עבור עובדיהם, כדי להשאיר להם חוויות וזכרונות משותפים נעימים, מבלי לשקול את התאמת הפעילויות למשתתפים ואת רמות הסיכון הכרוכות בהן

ואני, לאחר שהקשבתי למה שסופר לי במיפגשים עם העובדים, בוחר להביא לפניכם את הלקט הזה. אולי הודות לכך ניתן יהיה למצוא דרכים שבהן אפשר לספק חוויות לעובדים - עם דגש רב יותר על הבטיחות והגיהות.

ספורט חובבני עלול להיות מסוכן

בעת ההפסקות נוהגים עובדים לקיים בתחומי המפעל, באופן מאולתר או מאורגן חלקית, משחקי כדור. המשחקים מתקיימים לרוב על מישטח אספלט פנוי או על מגרש חניה. המשחקים לבושים בבגדי העבודה, נועלים נעלי עבודה וללא ציוד המותאם לפעילות הספורטיבית.

המשחק מתפתח ומתלהט וכל אירוע חריג, כמו התנגשות, מגע מקרי בין העובדים, החלקה, נפילה, או פגיעה בלתי צפויה אחרת - עלולים להסתיים בפגיעה חמורה עם נזק בלתי הפיך. גם הסרת החולצות יוצרת סיכון - של חשיפה לקרינה מסוכנת, אולטרה-סגולה, של השמש. לצורך ארגון פעילויות ספורטיביות ותחרויות ספורט בין צוותים ועובדים - יש להביא בחשבון, בראש ובראשונה, את "הגורם האנושי" - תגובות המשתתפים למצבים משתנים. שהרי לנגד עיניהם של המתחרים עומדים ההישג והניצחון, וחשיבותה של הדרך הבטוחה להשגתם איננה נשקלת כלל. עובדים נלהבים יתר על המידה עלולים לפרוק מעליהם רסן, ולהתנהג בצורה פרועה ופוגענית. כך מגיעים בקלות למצבים של סיכון, לפגיעות ולפציעות בדרגות חומרה שונות. ולכן:

בישיבות של ועדות בטיחות מפעליות שבהן השתתפתי, בביקורי ובסיוורים השגרתיים שלי במקומות העבודה נודעו לי פרטים על תאונות שהתרחשו במהלך אירועים חברתיים, אשר נערכו בעידוד המפעלים והסתיימו, לעתים, גם עם נפגעים. באירועים האלה העובדים נחשפו לסיכונים חיים, כדבריו של אחד: "ראיתי את המוות בעיניים". והשאלה המתעוררת היא האם התאונות הללו נחשבות כתאונות עבודה.

כל אחד רוצה לעשות משהו מיוחד

הפעילויות החברתיות ה"מיוחדות" וה"לא שיגרתיים", שמארגנים במפעלים, עלולות להסתיים באירועי בטיחות ובתאונות. במקרים רבים לא לוקחים בחשבון שיקולים בנוגע לרמת הסיכון שאלה נחשפים המשתתפים בפעילויות הייחודיות. באירועים כאלה עלולים להיווצר מצבים מסוכנים שאין מהם דרך חזרה. ועדים במקומות העבודה וההנהלות בוחרים פעילויות אופנתיות או חדשניות, כמו טיולים ברכבי שטח, רכיבה על בעלי חיים, שיוט בכלי שייט קטנים, טיפוס על צוקים, רחיפה עם מצנחי רחיפה, צלילות לסוגיהן ועוד. בכל חוויה אתגרית קיימת גם אפשרות לחשיפה לסיכון, שתוצאותיו יכולות להיות חמורות ובלתי הפיכות.

הכותב הוא מדריך בטיחות בסניף תל-אביב והמרכז של המוסד לבטיחות ולגיהות

✓ כדי למזער את האפשרויות להגיע למצבים מסוכנים ומסכנים בעתיד - מומלץ להציב בחשיבות עליונה את נושאי ההדרכה והאזהרה, ולנקוט, לפי הצורך, באמצעים נגד כל עובד משולהב מדי, מיד עם זיהוי הסכנה שהוא גורם.

טיולי טבע כסכנת חיים

השתתפות בפעילויות נופש ופנאי מלווה בהתלהבות ובהתלהמות. לדוגמה: טיולי "שטח" בגייפים ובטרקטורונים הפכו, בשנים האחרונות, לסממנים של סטטוס והפגנת אומץ. הפעילויות ה"ממונעות" יכולות להתבצע בכמה שיטות שונות. לדוגמה:

● כשנהג הרכב הוא נהג קבוע, וכביכול גם מקצועי. עובדי המפעל מצטרפים לרכב כנוסעים. הסיכון של "מתן החיים בידי אדם זר" מבוסס על הימור שהנהג ברכב הוא אכן נהג בעל ידע וניסיון, שקול וזהיר, שיש לו שליטה טובה על הכלי ויכולת להתגבר על מצבים משתנים.

● "הפקדת החיים" בידי אחד העובדים המשתתפים בפעילות, אשר מתנדב - בהתלהבות ועם מוטיבציה גבוהה - לנהוג ולנווט את הרכב.

מצבים כאלה, או דומים להם, יוצרים סיכון גבוה בגלל סיבות רבות וביניהן: חוסר היכרות או היכרות קצרה ובלתי מעמיקה עם תוואי הנסיעה המיועד; חוסר מיומנות בהפעלת הרכב, כשהנהג "חושב שהוא יודע, ומקווה להצליח".

גם השיטה של נהיגה בשיירה - כשהמוביל בראש הוא נהג מקצועי מטעם מארגני הטיוול וכל שאר הנהגים הם עובדים שהתנדבו לכך - יוצרת סיכונים דומים, וסיכונים נוספים עקב התנגשות רכב ברכב בגלל עצירת פתע.

הפעילויות האלה מגבירות את תחושת הערך העצמי של המשתתפים שהצליחו לעבור את המסלולים, להתגבר על מכשולים, אתגרים ו"יאתני הטבעי" ולהפגין שליטה ברכב - ללא התחשבות בפגיעות היבשות, חבטות ומכות עקב טלטולי הדרך - שסופגים הנוסעים ברכב (ומבלי להביא בחשבון את הנזק המכני הנגרם לרכב, המחייב השקעה נכבדת בטיפול ובתיקונים, ואפשרות לנזקי תאונה בעת הפעילות).

כל זה במקרה הטוב. אבל, לצערנו, כאשר לא ניתן להתגבר ולנצח את הטבע - האירועים הופכים למסוכנים מאוד. כוחם של חוקי הטבע גובר על כל השכלולים הטכנולוגיים, וחוויה שנועדה לרגש מסתימת בפגיעה גופנית לא הפיכה, עד לאובדן חיי אדם במקרה הקיצוני.
✓ מפעיל הרכב חייב, בין היתר, להפעיל שיקולי זהירות בנוגע לסיכונים השונים, הכוללים גם את ההיבטים החברתיים כמו תדמיתו בעיני "החבר'ה".

✓ חשוב להפעיל שיקולי זהירות גם לגבי כל הסיכונים המתגלים בהתרעה קצרה מאוד ומצריכים תגובה מהירה.

לא כל אחד נולד עם חבל ביד

פעילויות אתגריות של טיפוס או השתלשלות באמצעות חבלים ("סנפלינג") לאורך קירות תלולים, אמורה להעניק למשתתפים התלויים חוויה של "בין שמים לארץ". כאן חייבים המטפסים החובבים לסמוך על ציוד הקשירה והאבטחה שהביא מפעיל המיתקן, המרגיע אותם ב: "אין מה לפחד. הכל בסדר". "הכל תקין". "10".

וכך, למרות שבכל אדם מקננים חששות ופחדים כשהוא מחובר לאמצעי הגלישה והטיפוס - לא כל אחד מעזי לבטא את רגשותיו בפומבי. ואז, בגלל לחץ חברתי, עלול אדם חרד במיוחד - שהיה מוותר בשמחה על החוויה המפוקפקת עברו - להמשיך את התהליך.

ועוד יותר - לאחר ששמע את חברו לפניו מדווח על הנאתו מהאתגר.

✓ לפעילויות מסוג זה נדרש ידע מקצועי, הנרכש בהשתלמויות, והכנה מוקדמת של המשתתפים בפעילות. ההכנה המוקדמת כוללת גם תכנון מקום הריכוז לפני הגלישה, ולאחריה; בדיקת אישורים והסמכות של מפעילי הציוד; וביטוח מתאים.

מים חיים וחיי של אדם

מיגוון רחב של פעילויות מים, מציב בפני המשתתפים סיכונים רבים בדרגות חומרה שונות: "יום כיף" הכולל פיקניק ותחרויות במיתחם של בריכת שחייה הוא דוגמה לפעילות נפוצה מאוד. מפעלים רבים נוהגים לארגן ימי "כיף" כאלה לגיבוש חברתי ולשיפור הקשר בין העובדים.

הפעילות מציבה סיכונים בפני הכוללים החלקה ומעידה על מישטח רטוב וחלקלק (רמת הפגיעה בתאונה על מישטח מרוצף וקשיח גבוהה מאוד).

מצבים מסוכנים יכולים להיווצר גם עקב חוסר שיקול דעת מספיק בשלבי הארגון: אכילה מופרזת (זלילה, כפי שנהוג במקומותינו) ולאחריה כניסה לבריכה או ביצוע פעילויות ספורט לסוגיהן - עלולה להתברר כתכנית מזיקה מאוד. בנוסף, קיימים גם הסיכונים בפעילויות ספורט ומשחקים חברתיים והפגיעות שבעקבותיהם.

השטת סירות, קיאקים ואופנועי-ים באגמים, נחלים או בים, מציבה בפני השייטים החובבים סיכונים בטיחות רבים, בעיקר בגלל חוסר ההדרכה מעמיקה לפני היציאה לשייט. כאשר ההדרכה היא שטחית - האדם מסתמך על "הידע האישי" - שיש לו בהשטת כלי שייט ואפילו על הידע שאין לו, או שהוא מאלתר.

רוב הציבור בכלל לא נותן את דעתו לאפשרות שיווצר אירוע בלתי צפוי, ובכלל זה, מקרה מסוכן. וכך נצברים סיכונים ברמות חומרה גבוהות מאוד, כולל אפשרות להתהפכות, להתנגשות בין כלים ממונעים או עם עצמים נייחים, חוסר שליטה טובה או איבוד שליטה בכלי וכו'.

האירוע הקיצוני בפעילות במים הוא טביעה, שסבירותה - בעקבות ארגון חובבני - איננה מבוטלת. ובנוסף, לא כל מי שנכנס לכלי שייט יודע לשחות וגם מזג האוויר עלול להיות הפכפך, בעונות השונות, ולהשפיע על סיכויי התאונות והתאונות הקטלניות.

מפעילי האתרים מחלקים אמנם ציוד הצלה, אך בדי"כ ללא הסבר נאות לשימוש בו בשעת הצורך וגם לא מתאימים את הציוד למידות האדם ולכושר ההצפה שלו. הציוד מחולק באופן אקראי - "קח מה שבא לך" - וללא פיקוח מקצועי. וכאשר מתרחשת תאונה של נפילת אדם למים, מתברר לעתים שאמצעי ההצלה איננו מסוגל להציף את הגוף שבמים.

פעילויות עם ועל בעלי חיים

פעילויות של "כיף" שבהן מעורבים בעלי חיים, כמו רכיבה על סוסים, גמלים, חמורים וכד' כוללות סיכונים גדולים ומיוחדים. כל אינטראקציה בין אדם לבין בעלי חיים עלולה להסתיים, במקרים רבים, בפגיעה חמורה באדם, או בחיה - החלש מבין השניים. ברוב המקרים האדם הוא זה שנפגע.

לכן, כאשר ניגשים לבעל החיים בפעם הראשונה - יש לנקוט באמצעי זהירות. גם לבעל החיים - כמו לאדם - יש תחושות, חששות, פחדים ותגובות. החיות מגיבות באופן ספונטני ולעתים אגרסיבי מדי, ברגע שהן חשות בסכנה כלשהי המרחפת מעליהן. פגיעתן בסובבים עלולה להיות בלתי הפיכה. המטפלים בבעלי החיים ובעליהם בוטחים בחיות שברשותם ומרגיעים את הצופים - "אין מה לפחד, הוא לא עושה כלום" - בשעה שהם מציגים את כישורי החיות בפני האורחים. הצופים אמנם מפחיתים את חששותיהם הטבעיים בעקבות זאת. אך, כידוע, בעלי החיים קולטים את תחושות החשש המוקרנות מהאדם, וככל שהאורח מתקרב לבעל החיים שאיננו מוכר לו - ניתן לזהות את חששותיו הסמויים עפ"י התנהגות החיה שמולו, המשדרת - במקרה הטוב - סימנים של עצבנות, ובמקרה הגרוע היא מגיבה בתוקפנות.

לאחר שכבר הצלחנו לטפס ולשבת על גב הבהמה, או לבצע פעולות אחרות איתן - חייבים להישאר ערניים לאפשרות תגובה ספונטנית של בעל החיים, לדוגמה: עקיצה ע"י חרק, בהלה מהופעת בעל חיים אחר וכו'. תגובתם של בעלי חיים היא פתאומית, ועלולה לגרום לפגיעה חמורה לאדם שבקירבתם.

החיים הם סיכון אחד גדול אבל...

בכל פעילות טמונים סיכונים. בפעילויות חברתיות "אתגריות" רבות טמונים סיכונים משמעותיים. כאשר מתחילים בפעילות מקווים - תמיד - שהיא תסתיים בשלום והחוויה תיזכר כהישג שהאדם עמד בו, ובהצלחה, בהתגברות על פחדים, על מכשולים ועל כוחות הטבע.

כדי למלא את התקווה, חייבים - עוד לפני שבחרים ומחליטים על סוג הפעילות ורמת הסיכון שלה - להביא בחשבון ולכלול שיקולים של הגילאים והכושר הגופני באוכלוסיית העובדים. חייבים להתאים את האתגרים הצפויים לעובדים - כדי שיוכלו להתמודד איתם. אין להעמיד ציבור שלם בפני עובדות ו/או מצבים של אי נעימות ולחץ חברתי (לא כולם אותו דבר!), שבעקבותיהם עלולות להתרחש פגיעות - הן בגלל חוסר יכולת פיזית, או נפשית, והן בגלל ביצוע מעשים בניגוד לרצון החופשי. ■

בכל אתגר גדול מדי - כבר טמון הסיכון, אשר עלול להפוך את המצב, בזמן קצר מאוד, לאסון.